

HORACE MARRYATS REJSE GENNEM HOLBÆK AMT 1858---60

I dansk Oversættelse

ved Kommunal lærer **Kaj Eusebius Jacobsen**, Holbæk.

Den engelske Forfatter Horace Marryat fødtes i Aaret 1818 i Havnebyen Sandwich, der ligger ved Stours Udløb i Nordsøen en Snes Kilometer Nord for Dover. Hans Fader, Joseph Marryat, der var Medlem af det engelske Parlament, døde nogle faa Aar senere (1824). Horace Marryat foretog flere Rejser i Europa og besøgte bl. a. Danmark, hvor han opholdt sig i Aarene 1858—60. Han nærede stor Interesse for Historie og Kunst og syslede gerne med Kildeskrifter paa Arkiverne, ligesom han besøgte historiske Bygninger og Steder og viede Museerne megen Tid. Paa John Murrays Forlag i London udsendte han i 1860 en to Binds Beskrivelse af sine Rejser i Danmark: A Residence in Jutland, the Danish Isles and Copenhagen. To Aar senere fulgte en Bog om Sverigesopholdet: One year in Sweden, including a visit to the Isle of Gotland. Han døde i London den 10. Marts 1887.

Af Horace Marryats Bog »A Residence in Jutland, the Danish Isles, and Copenhagen« bringer vi her i dansk Oversættelse de Afsnit, der omhandler hans Ophold i Holbæk Amt.¹⁾

K. E. J.

¹⁾ En Del af Noterne er Forfatterens. De af Aarbogens Redaktion tilføjede er mærkede: (Red.), men en fuldstændig Kommentar til Skildringen har vi ikke turdet give; alene Afsnittet om Bothwell kunde behøve adskillige Note-Sider, hvis Marryats Fremstilling skulde korrigeres ud fra vor Tids Viden om Jarlens Historie. (Se iøvrigt Povl Hansens Artikel: Faarevejle Kirke og Jarlen af Bothwell, i Aarbogen 1925, og Schierns udførlige Skildring: James Hepburn, Jarl af Bothwell. Kbh. 1863.) Vi bringer Rejsebeskrivelsen som det, den er: en interesseret Udlændings Indtryk af Nordvestsjælland, dets Natur og historiske Minder. (Red.)

Der var seks Timers Kørsel til Holbæk. Vi gjorde første Gang Holdt ved Landsbyen S k i b b y, for at Hestene kunde faa Vand. Medens nogle søgte Skygge og Læ under en Lind, klatrede jeg over Diget ind paa »Kirkehaven« — saadan maa jeg benævne den, dækket med Blomster, som den var. Danskerne udmærker sig nu engang ikke ved deres Kirkegaarde. Oven over hver Grav anlægges de en aflang Jordvold — en skandinavisk Skik, som er gaaet i Arv til dem fra deres Forfædre. Midt i denne planter de deres Blomster, og de sørger ikke for, at Kanterne er lige og ser pæne ud. Paa nogle Steder er det Skik, at man i Midten af hver Grav danner en Medaillon af Sand ligesom Bunden i et Fuglebur; hvorfor de gør det, har jeg aldrig kunnet finde ud af. Senere tager de sig ikke af deres Gravsteder, som kun bliver tilset een Gang om Aaret paa Alle Helgens Dag¹⁾. De smaa Gravstene vidner om god Smag — et Krucifiks eller en firkantet Tavle, der hviler paa en Dynge Stene med Vedbend plantet rundt om. Og nu, da vi kører videre forbi det gamle, herskabelige Herresæde K r a b b e s h o l m²⁾, bliver Landskabet mere tiltalende: ikke smukt, men godt opdyrket. Det er ikke delt af Hække og Indhegninger; Agre med Korn og med Ærter, Græsmarker og de uundgaaelige Moser gør Egnen afvekslende. En Gravhøj eller tilfældig D r u i d e s t e n forhøjer Særpræget. Saa faar vi af og til et Kig ud til de blaa Fjorde og det solbeskinnede Skovland. Roskilde Domkirkes Spir hæver sig fornemme op altid, naar man mindst venter det; Landsbyer og Gaarde, Kirker og Kvæg; Storkemødre skrævende paa deres Reder, aabenbart paa Udkig efter deres Herrer, som de venter tilbage fra et Fourageringstogt. Vi saa den virkelig gaa derude og samle

1) I 835 indførte Pave Gregor Alle Helgens Dag, som skulde holdes den første November, og befalede, at Folk paa den ene Dag i Aaret skulde besøge deres Slægtinges Grave.

2) I Gjershøj Sogn i Hornsherred. (Red.)

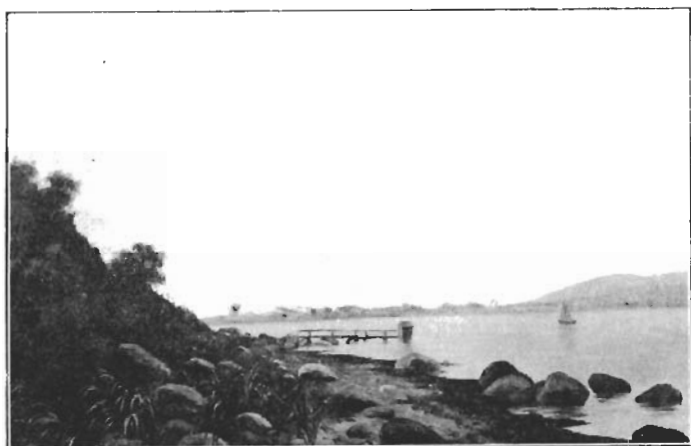
Føde. Det saa nærmest ud, som om den gik og morede sig privat — mens dens Kone ventede paa Middagsmaden derhjemme. Hele Fugleverdenen synes at være forsamlet — og i Gala: Vipstjærter og Digesmutter, Finker og Lærker, Svaalesnepper og Svømmefugle, som jeg med mit Kendskab til Ornitologi ikke kunde bestemme. Og engang kørte vi galt — Postillonen var ny paa Ruten, og Vejsskilte eksisterer ikke paa Sjælland — og kom ned til et Sted, der kaldtes *Deepmill* (Dybemølle?)¹⁾ med en Beliggenhed, der vilde have gjort en Landskabsmaler vild. Og saa forlod vi de blaa Fjorde, de grønne Skove, Fugle, Enge og Landsbyer og rullede ind paa den gamle støvede og kedsommelige Hovedlandevej og naaede i Løbet af en Time *Holbæk*. Ikke langt fra Holbæk ligger en Bakke, paa hvilken der bor en Svane, som sidder rugende over tre Æg, af hvilke hvert har Værdi som en Konges Løsepenge («en Konge Løsen»)²⁾. Denne Svane kan ofte ses i Omegnen, men ingen tør nogen Sinde forfølge den, for en Gang udspejdede en Mand den; han fulgte den tidligt og sent, og til sidst affyrede han et Skud mod den nær ved Bakken. Men det lykkedes ham ikke at ramme den, og da han vendte tilbage, fandt han sit Hus brændt ned til Grunden.

Middagsmad og saa videre til *Faarevejle*. Men hvor havde vi i Sinde at overnatte? spurgte Værten. Paa *Faarevejle Kro*. Umuligt! For lille! Ingen Bekvemmeligheder! Saa vilde vi prøve *Svinninge Kro* og saa køre videre til *Adelersborg* næste Morgen. Vi var besluttede paa at gennemføre vore Planer og blev til sidst enige om at rejse hele Natten og beholde vor Vogn, saa at den kunde bringe os til *Kallundborg* den følgende Dag. *Svinninge Kro* saa meget lovende ud med den velholdte Have, da vi standsede for at indtage Forfriskninger. Saa forlod vi Hovedvejen, og inden længe kom det imponerende *Adelers-*

1) Vintremøller? (Red.)

2) Gislinge. (Thiele, D. Folksagn II, Udg. I, 341.)

borg Slot til Syne, smukt beliggende mellem de omgivende Skove. Vi er nu paa privat Omraade og kører forbi flere Smaahuse, talrige Køer græsser paa meget groft Græs. men Føden er god, Smørret er fortræffeligt, og hvad mere kan man forlange. Da vi nærmer os Fjordens Bredder — rolige og klare er dens Vande —, ser vi paa en lille Halvø, der skyder sig ud i Havet, en lille, hvidkalket Kirke med et gammeldags Spir, enkelt og uden Prydelser, men skabt til at male — F a a r e v e j l e Landsbykirke,

Udsigt over Lammefjorden fra Hørve Lillevang (c. 1860).

inden for hvis Mure de jordiske Levninger af Jarlen af Bothwell hviler — hin Jærl, Mary Stuarts saakaldte Ægtefælle, der døde som Fange, nogle siger som vanvittig, paa Dragsholm Slot, hvortil han var blevet flyttet af den danske Konge. Jeg havde skrevet forud til Baron A d e l e r A d e l e r s b o r g¹⁾, Ejer og Herre paa Adellersborg, og bedt om Tilladelse til at besøge Graven og se de jordiske Rester af den skotske Jarl. Ved vor Ankomst aflagde vi, før vi kørte til Hotellet — eller hellere Kroen —, Besøg i Præsteboligen for at spørge om, til hvilken Tid vi kunde

1) G. F. O. Zytphen-Adeler, 1810—78. (Red.)

besøge Kirken den følgende Morgen. Vi blev venligt modtaget af den værdige Sognepræst, Pastor M. G a r d e, som ikke vilde tillade os at tage til Kroen, og meddelte os, at vi var ventede paa Slottet af Baron Adeler, som var vendt tilbage den selv samme Dag. Vi ordnede det da saaledes, at Damerne blev i Præsteboligen, mens jeg i Præstens Vogn blev kørt til Adellersborg, hvor jeg blev særdeles venligt modtaget, og hvor man bebrejdede mig, at jeg havde tilladt Resten af Selskabet at blive i Landsbyen. Det viste sig, at Baronen havde skrevet og indbudt os til Adellersborg, men Brevet var først ankommet til Helsingør nogle Dage efter vor Afrejse. Saa blev det bestemt, at jeg skulde blive til den følgende Aften og modtage al den Gæstfrihed, der saa venligt blev mig tilbudt.

Dragsholm.

Juni 9. Det gamle Slot Dragsholm — eller Dragens Holm — tilhørte i gamle Dage Biskoppen af Roskilde. Der hviler stadig et Præg af Kirke over den massive Blok, som Bygningerne udgør; de er omgivet af en Voldgrav og uden arkitektonisk Skønhed. Det store Taarn, som kan ses paa Kobberstik af Resen, blev ødelagt af Svenskerne i 1658, Kapellet under Grevefejden 1533. Det er Baron Zytphen Adellers Hensigt at restaurere det og bringe det tilbage til dets gamle Tilstand, og efter hvad jeg har set af hans Bygninger andetsteds, er der ingen Tvivl om, at det vil blive udført paa ærefuld Maade. Dragsholm blev senere optaget i Baroniet Adellersborg, som blev oprettet til Gunst for en Ætling af den berømte Admiral Cort Adeler, hvis Portræt af Carl van Mander¹⁾ i sort Rustning, dekoreret med Dannebrogordenen og St. Marcusordenen, pryder Væggen i Slottets nylig restaurerede Kapel. Denne Mand, der var af gammel norsk Familie, kommanderede som Admiral i venetiansk Tjeneste Republikkens Galejer

1) Stukket af Haelwech, og ogsaa i en ny Udgave i vor Tid.

mod Tyrkerne og blev senere kaldt til Danmark for at overtage Kommandoen over Flaaden. Zytpherne er af hollandsk Oprindelse; deres Familie har udmærket sig i spansk Tjeneste under Kampene mod Maurerne i Murcia og Granada.

Før vi aflægger Besøg i Faarevejle Kirke, kan jeg lige saa godt forklare, hvorledes Bothwell kom til at ende sine Dage i Fængselet paa Dragsholm.

Det var i Aaret 1567, at det skotske Parlament fældede Dødsdom over Jarlen af Bothwell¹⁾ — paa den Tid bosat paa Orkneyøerne; han havde under sin Kommando en Eskadrille paa fem letbevæbnede Krigsfartøjer, med hvilke han udførte skrækkelige Sørøverier og spredte Skræk blandt engelske Købmænd. Under en forfærdelig Storm lykkedes det to af hans Skibe, som forsøgte at undslippe en Flaade, der var sendt ud for at forfølge dem, at komme ind i Karmsund Havn i Norge. Bothwell erklærede her at være den skotske Dronnings Ægtemand og forlangte at blive ført til den danske Konge.

Saaledes er de engelske Historikers Beretning. Nu, da Bothwell er ankommet sikkert til Norge, er det imidlertid maaske nok saa godt at undersøge den Beretning, Danskerne selv giver. I »Liber Bergensis Capituli«²⁾ finder vi følgende Bemærkning: — Sept. 2. A. D. 1586 kom Kongens Skib »David«, paa hvilket Christian af Aalborg var Kaptajn. Det havde taget til Fange en Greve fra Skotland ved Navn Jacob Hebroe of Bothwile, som først blev gjort

1) I fl. en Note i Fr. Schierns „James Hepburn, Jarl af Bothwell“, Kbh. 1863, S. 193 f., erhvervede Marryat i Danmark en Udskrift af Dokumenter i det d. Gehejmearkiv, omhandlende Bothwell. Endvidere hedder det i Arkivets Besøgsprotokol for 1860: „Capt. Marryat ønskede i April at maatte meddeles Efterretninger om Grev Bothwells Ophold i Danmark, men efter at have foreløbig erfaret de herværende Documenters Beskaffenhed (de ere nemlig næsten alle paa Dansk), frafaldt han sit Ønske“ (Aarsberetning fra d. kgl. Gehejmearchiv III S. XI): Schiern hævder forøvrigt, at Marryat flere Gange forveksler Bothwell med hans Neve, Francis Bothwell. (Red.).

2) Absalon Pedersens Dagbog over Begivenheder, især i Bergen. S. 148. — Aarstallet skal være 1567. (Red.).

til Hertug af Orkneyøerne og Shetland og fornylig giftede sig med Dronningen af Skotland, og senere blev han mistænkt for at have været i Sammensværgelsen, der vilde sprænge Kongen i Luften. Dronningen blev først anklaget og derefter Greven, men han flygtede og kom til Norge og blev senere bragt til Danmark med Kongens Skib »David«.

Anklagen for Sørøveri, der blev rejst mod den skotske Jarl, fandt aldrig Tiltro hos Frederik II eller hans Raadgivere. Bothwell havde lejet to »Pinkskebe« ... for halvtreds Sølvdollars om Maanedn under Kommando af David Wodt, en kendt Sørøver, med hvilke han ankom til Norge i elendig Forfatning, mens hans eget Fartøj med hans Kostbarheder om Bord var vendt tilbage til Shetland for at hente hans Familie. Lensmanden Erik Rosenkrantz fandt det nødvendigt at sammenkalde en Jury bestaaende af Byens mest agtede Mænd (»twelve brewers of the bridge«) for at undersøge Jarlens Forhold, og hvordan han var kommet i Forbindelse med en saa kendt Sørøver. Nogle af Mandskabet bekræftede, at de kendte ikke til nogen anden Kaptajn end den ene Wodt, hvem Pinkskebet tilhørte; Kommissionen tilføjer, at denne Hamburger (som Bothwell kalder ham i sin Beretning) var en velkendt Sørøver.

Dog mistænker de Jarlen for at ville gaa over til Sverige, et Land, der var i Krig med Danmark, og følgelig anbefaler de, at han skal aflægge Ed paa, at han vil holde Fred med den danske Konges Undersaatter og med alle dem, der bringer Varer til Hans Majestæts Lande. Paa dette spinkle Grundlag sender Erik Rosenkrantz ham som Fange til København. Dette var uden Tvivl Oprindelsen til den Anklage for Sørøveri, der blev rejst af Jarlen af Murray i den kun halvandet Aar gamle Barnekonges Navn. Jarlen var kommet for at søge Hjælp i Norden for sin Sag. Og i Virkeligheden var hans Undersøgelser i denne

Henseende saa tilfredsstillende, at det omtales i »Liber Bergensis«, at to Dage efter sine Undersøgelser —

»28. Sept. gav Erik Rosenkrantz en overdaadig Fest for Jarlen og hans Adelsmænd«

og igen

»Jarlen begav sig til Slottet, og Erik modtog ham med store Æresbevisninger.«

Den 17. i samme Maaned berettes der imidlertid om en Omstændighed af mindre behagelig Karakter: —

»Fru Anna, Christopher Trandsøns Datter, indbragte en Anklage mod Jarlen af Bothwell for at have taget hende bort fra hendes Fædreland og nægtet at gifte sig med hende tiltrods for, at han med Haand og Mund og i Breve havde lovet hende at gøre det; Brevene fik hun læst op for ham. Og eftersom han havde tre Koner, der alle levede — for det første hende selv, saa en anden i Skotland, som han havde købt sig fri for, og til sidst Dronning Mary —, saa mente Fru Anna, at han i det hele taget ikke var en Person, man kunde stole paa; han lovede hende en aarlig Ydelse paa eet Hundrede Dollars fra Skotland og gav hende et Pinkskib med Ankre, Trosser og andet Tilbehør.«

Fru Anna boede hos Lensmanden, der var hendes Slægtning, og det kan vist roligt siges, at dette Møde under de foreliggende Omstændigheder maa have været særdeles ubehageligt¹⁾.

Den 30. Sep. kommer vor sidste Notits —

»Jarlen blev ført til et Skib og bragt som Fange til Danmark, d. v. s. Malmøhus.«

Denne Paastand er ikke helt rigtig. Bothwell blev nemlig i København indtil den 30. Dec., da han sammen med sin Ledsager, Kaptajn Clarke, blev overgivet til Lensmanden paa Malmøhus, Bjørn Kaas's Varetægt. Under sit Ophold her blev han godt behandlet og modtog rigelige Tilskud fra den danske Konge; han hengav sig til Drikke-

¹⁾ Emnet behandlet i Carl Ewalds Roman „Skottefruen“. (Red.)

lag med sin Fælle, hvilket senere bragte ham Døden nær. Mange var de Anmodninger, der indløb fra Dronningen af England og de skotske Adelsmænd til Kong Frederik med Krav om Jarlens Overgivelse til dem; disse Henvendelser blev altid besvaret med Afslag af den danske Konge. »Hvis de foretrækker at føre Sag imod ham, staar det dem frit for, men han maa dømmes efter danske Love.« Det fortælles, at da han efter nogen Tids Forløb var bragt i en Svaghedstilstand paa Grund af Eftervirkningerne efter en farlig Sygdom, og hans Samvittighed plagedes af Anger og Fortvivlelse, aflagde han i Overværelse af flere Vidner en Tilstaaelse om sin Andel i Mordet paa Darnley, idet han fralagde Dronning Mary enhver Deltagelse i eller Viden om hans Forbrydelse. Dronning Mary skriver i et Brev til sin Ambassadør angaaende denne Sag, at Navnene paa dem, for hvem Erklæringen blev aflagt, skulde være: »Otto Braw, af Slottet Elcembre; Paris Braw, af Vasku; Monsieur Gullensterna af Slottet Fulkenster; Baron Cowes af Malinga Slot« (her efter Frøken Stricklands Opgivelser)¹⁾. Jeg har til Morgen raadført mig med det danske Adelsregister for at se, om jeg blandt de Hovedgaard, der engang har været i disse Familiers Besiddelse, kan finde nogen Navne, der ligner de her nævnte. Stavemaaden er noget ubehjælpssom, men egentlig ikke værre, end hvad man kunde vente sig af en Udlænding i det nittende Aarhundrede, hvis han prøvede paa at skrive Navnene efter Hørelsen.

»Otto Braw af Slottet Elcembre« betyder Otto Brahe af Slottet Helsingborg, som han var Guvernør for; det var Tycho Brahes Fader. Han døde imidlertid i 1571. Hans Søn Steen var levende paa den Tid og boede nær Malmø — ja, i Virkeligheden vrimlede hele Provinsen Skaane med hans Familie, Lensmænd og Guvernører med stor Indflydelse. »Paris Braw af Vasco« antager jeg maa

¹⁾ Agnes Strickland: Letters of Mary, Queen of Scots ..., London 1843, III 123. (Red.)

være Brahe af Vidskövle, et Herresæde nær Christiansstad. »Gullensterna af Fulkenster« maa være Gyldenstjerne af Fultofte, sandsynligvis Axel, en Søn af Mogens Gyldenstjerne, Statholderen i Malmø og selv Guvernør. »Baron Cowes of Malinge« skal sikkert læses som Bjørn Kaas. Guvernør af Malmøhus, hvis Søn Jørgen var Ejer af Meilgaard i Jylland.

I den Udgave af Bothwells Tilstaaelse, der er opbevaret i det skotske Kollegium i Paris, er disse Navne igen stavet paa en anden Maade. Svenskerne, til hvem Skaane nu hører, har igen en Ortografi, der er forskellig fra Danskernes. Man finder dem ikke skrevet ens i to Bøger. Naar der er gaaet 50 Aar kan intet være mere forvirrende.

Det var i Aaret 1573, efter Tilstaaelsen, at Bothwell blev flyttet til Dragsholm og behandlet som en Forbryder, skønt der ikke foreligger noget dokumentarisk Vidnesbyrd om, at han skulde være det. Men det kommer maaske for Lyset en eller anden Dag. M. de Dantzay¹⁾ skriver til Karl IX, at Kongen af Danmark indtil nu har behandlet Jarlen af Bothwell godt, men for nogle faa Dage siden ladet ham sætte »en une fort mauvaise et estroite prison«. I November Maaned samme Aar meddeler han igen, »le Comte de Paudouel Eccossais, est aussi decedé«. Bothwell døde imidlertid ikke før den 19. April 1578. Efter hvad Præsten paa Dragsholm beretter, tillod Kong Frederik, som idelig blev plaget af Dronning Elisabeth og den skotske Regering, der forlangte, at han skulde udlevere Bothwell til dem, at Meddelelsen om hans Død blev udsendt, saaledes at al Bekymring angaaende dette Spørgsmaal blev bragt til Ende²⁾.

I Beretningen om Frederik II's Regering beretter Re-

1) Fransk Gesandt i Danmark, Charles Dantzay. (Red.)

2) I. Les Affaires du Comte de Bodwel, Duc des Isles d'Orquenay ou Relation, adressée au Roi de Danemark de sa Persecurion et de ses Aventures, avec les causes des Troubles en Ecosse depuis 1559 jusqu'en 1568, donnée a' Copenhague la veille des Qois 1568.

sen om, at Frederik II i Aaret 1578 lod sin Faders døde Legeme flytte fra Odense til Roskilde, og han fortsætter: »Netop i de Dage døde ogsaa den skotske Jarl Bothwell efter en langvarig Indespærring paa Dragsholm og blev begravet i Faarevejle¹⁾).

At den skotske Dronning i sit skumle Fængsel i Forthingay, hvor hun modtog sine Meddelelser i Hemmelighed, skulde have faaet forkert Besked paa Navnene paa de danske Adelsmænd, der blev kaldt til Bothwells Sygeleje²⁾, er der intet overraskende i. Iøvrigt hersker der stor Forvirring i disse gamle Stamtavler; Ætlinger af Familierne Kaas, Gyldenstjerne og Brahe har ustandselig giftet sig med hinanden, og Herregaardene er Gang paa Gang blevet byttet, solgt, afstaaet som Medgift, bortskænket som Morgengave — før vi blev færdige med vore Efterforskninger, løb det hele rundt i Hovedet paa mig³⁾).

Bothwells Fængsel er nu Slottets Vinkælder, og den Jernring, til hvilken han siges at have været lænket, da han var sindssyg, findes i Muren mellem to Hylder med Vin — paa den ene ligger skimlet Portvin og paa den nedenunder Chateau Lafitte. Hvilke Tantaluskvaler maatte ikke dette Syn volde Jarlens vinelskende Aand, skulde den træffe at besøge sit tidligere Fængsel. Bothwell døde paa

1) Kong Frederichs den Andens Krønike, S. 315.

Ifølge et gammelt Manuskript i Det kongelige Bibliotek i København døde Kaptajn Clarke i Maj Maaned 1573, ogsaa paa Dragsholm; dette synes at have bidraget til at gøre Forvirringen større med Hensyn til Datoen for Jarlens Død. I Arkiverne (De la Gardie collection) er der Breve fra James L., Anne, hendes Sekretær Fowler saavel som fra de to Melvilles, daterede 1594 og 1595 til Carl Barnekow, Malmøs Guvernør, om Bothwell-oprøret. „Bothwell s'est retiré en France“, skriver James. Var det Bothwells egen Son?

2) Paa Malmøhus, hvor den ofte omtalte Bothwellske Bekendelse (om Mordet paa Darnley) skal være afgivet. Flere Forskere anser denne for et Falsum. (Red.)

3) I meget gammel Tid traf Danskerne Aftale om Medgift Morgen efter, at Brylluppet havde staaet; i vore Dage, hvor man ser mere nøgternt paa Tingene, foretrækker Damerne at faa disse smaa Arrangementer truffet i Forvejen — deraf de mange velhavende Enker i det nittende Aarhundrede.

Dragsholm to Aar¹⁾ efter, at han var blevet flyttet dertil, og blev begravet i Faarevejle Sognekirke.

Det er ikke min Hensigt at forsøge paa et Forsvar for Dronning Mary, at blive følelsesfuld og tale om hendes Dyder. Dette er gjort allerede og gjort godt, først af Fyrst Labanoff og senere i det henrivende Arbejde af Agnes Strickland²⁾. Ethvert Argument er blevet brugt til sit inderste Islæt for at bevise hendes Uskyld undtagen et, og det er hele Foretagendets dumme Ubehændighed. Mig forekommer det urimeligt at tænke sig, at Mary Stuart, en Kvinde af Begavelse og Snille, opdraget ved det franske Hof, selv Svigerdatter af Katharina af Medici, nogen Sinde skulde have taget Del i en saa klodset Affære som den med Krudttønderne i Kirk o' Field. Vi ved alle, hvor fine hine Dages Gifte var, og hvor let det vilde have været for Dronning Mary, om hun havde villet det, at have inddryppet Døden i en Buket violette Smaaklokker eller en Buket Bjerglyng og have foræret dem til sin Herre, da han laa syg af Kopper, og hun plejede ham saa ømt. Skotterne kendte intet til disse fine Gifte, og Englænderne gjorde det i Virkeligheden heller ikke. Skarntyde og simple Udtræk, lette at efterspore, betegnede Højdepunkterne af deres Kunst paa dette Omraade. I vore Dage gør Forgiftninger større Skade end Borgiaerne gjorde i Middelalderen.

Faarevejle.

Klokken otte kommer Vognene for Døren, vi kører til Faarevejle, tager Selskabets Damer med og fortsætter til Kirken. Paa den jernbeslagne Dør finder vi Dragen, som jeg formoder er Egnens Skytspatron. Det Indre er enkelt, af god Arkitektur med Prædikestol og Altertavle fra Christian IV's Tid og i god Stand, der vidner om en Gods-

1) Bothwell blev indsat paa Dragsholm 16. Juni 1573 og er sikkert død her 14. April 1578. (Red.)

2) Agnes Strickland: Letters of Mary, Queen of Scots, London 1843; Labanoff: Pieces et documents relatifs au Comte de Bothwell.

besidder, der kan rose sig af, at alt bliver gjort godt. Og nu løftes en Faldlem i Koret, en Stige fører ned til Hvælvingen nedenunder, og til højre ligger en simpel Trækiste, der er sat inden i en anden for at være beskyttet. Laaget bliver taget af, et Lagen trukket til Side, og der ligger uden andet Dække det mumieagtige Lig af Skotlands stolteste Jarl. Kisten stod tidligere i en Hvælving i Adelfamiliens Kapel, men blev flyttet af Baronnen til dens nu-

Bothwell (efter Træsnit i Worsaae's Artikel i Ill. Tid. Nr. 123, 1862 „Bothwells Grav i Faarevejle Kirke“).

værende Plads, saaledes at evt. besøgende kunde se den uden at trænge ind til Familiens Hvilesteder. Den har allerede i Aarhundreder været kendt af Graver og Bonde som »Grev Bodvells Grav«. Da Trækisten første Gang blev aabnet, fandt man Liget indhyllet i det fineste Linned med Hovedet hvilende paa en Atlaskespude. Der var ingen Indskrift.

Nu er jeg ingen Sværmer, og jeg tager Tingene roligt nok, men jeg kunde have Lyst til at se den upartiske Englænder, der stilles over for dette Lig uden straks at erklære, at det maa være en »hæslig Skotte«. Det er en omtrent middelhøj Mandsskikkelse og at dømme efter hans Haar — rødt isprængt med graat — paa omkring 50 Aar. Panden er ikke høj; Hovedformen — bred bagtil — røber daarligere Egenskaber, af hvilke Bothwell jo ogsaa, som vi

alle ved, besad rigeligt. Fremstaaende Kindben. Bemærkelsesværdig fremstaaende lang og kroget Næse, noget nedtrykt i Spidsen (dette kan være Følgen af Afmagring). Bred Mund. Hænder og Fødder smaa, velformede som en Adelsmands. Jeg har undersøgt det skotske Parlaments Arkiver, jeg har ladet British Museum foretage Undersøgelser, men intet Eksemplar af det Brev, hvori han efterlystes, har kunnet opdrives: Der eksisterer ingen Beskrivelse af Bothwell undtagen den, der stammer fra Brantome, der saa ham under hans Besøg i Paris, hvor han første Gang mødte Mary Stuart, endnu medens Kong Francis levede, og han beskriver ham som »det hæsligste og mest ubehændige Menneske«. Om Skønhed kan jeg ikke udtale mig, men jeg tror, hans Lig svarer ganske til den franske Historikers Beskrivelse. Og saa, da vi havde sikret os en Lok af hans røde og sølvgraa Haar som Souvenir, lukkede vi Kistelaaget til og steg atter op ad Trappen, godt tilfredse med vor Undersøgelse. Bothwells Liv var fuldt af Besværligheder; men om han havde søgt gennem hele Kristenheden efter et Sted, der kunde give ham Hvile og Ro i Døden, kunde han ikke have fundet noget mere fredfyldt, mere blidt og roligt end Landsbykirken i Faarevejle.

Vejrhøj.

Vi kørte nu til Vejrhøj, et af de højeste Punkter paa Sjælland. Hvilken Udsigt mødte ikke vort Øje, da vi naaede til Flagstangen. Paa den ene Side Lammefjord, Byen Roskilde, Klipperne paa den svenske Kyst mod Vest¹⁾; Storebælts Vande, Kattegat og Jylland i det fjerne; foran os laa Øen Sejrø, der tilhører en Bonde²⁾. Der er det rigeste Sølvfund i Aar gjort³⁾. Hvis De kommer til Det nordiske Museum i København, saa spørg efter Sejrøfundet — en rigt forarbejdet Sølvkæde,

1) Skal vel være den svenske Vestkyst, Kullen. (Red.)

2) Sejerøboerne blev Selvejere 1805. (Red.)

3) Et stort Sølvfund 1858—59; 18 Sølvager og 143 Monter. (Aarb. f. n. Oldk. og Hist. 1912, 256. (Red.)

med en Thorshammer som Vedhæng, flere Spænder, nogle behængt med Ringmønter, to Brystnaale eller Broscher med fine Mønstre, paa den ene en Drage i Færd med at fortære en Slange, kufiske Mønter og een angelsaksisk fra 950, der tidsfæster Kostbarhederne.

Bønderne fortæller mærkelige Historier om Sejrs Kirkeklokker, som blev ført bort af Svenskerne i den store Krig under Christian V og ophængt i et Taarn i Byen Göteborg. De fik imidlertid kun ringe Fornøjelse af dem; hvor meget de saa end ringede og kimede med dem, kunde de ikke faa dem til at lyde, saa længe de ønskede at ringe til Gudstjeneste, men aldrig saa snart var Kirkedøren lukket, før de straks begyndte Kling-klang og ikke standsede hele den lange Dag. Derfor sendte de dem tilbage igen og betalte gladeligt de dermed forbundne Udgifter. Præsten i Göteborg skrev saaledes: »— Og jeg haaber og sætter min Lid til, at Klokkerne, ligesom de har ringet i den førnævnte By, stadig maa ringe i mange Aar i deres eget Hjem fredeligt til Afholdelsen af Gudstjenesten.« Dette Brev blev, siger den danske Atlas¹⁾, længe opbevaret »in originalis« af F. Røstgaard og hans Arvinger, som i sidste Aarhundrede var Ejere af Sejro.

Jeg stod med Hatten i Haanden af Betagelse. Og saa faldt mit Blik paa en sortsveden Sten. »Det er den Sten«, fortalte Baron Adeler, »som Bønderne tænder Baal paa St. Hans Aften, en gammel Skik, som stammer fra de tidligste Tider. Det er et smukt Syn. Paa hver Bakke tændes et Baal. Vi kan fra dette Sted tælle firs eller halvfems paa een Gang.« Hvorledes denne Brænden Baal undgik den lutherske Kirkes Bandlysning, ved jeg ikke. St. Helenes Kilde nær ved Tisvilde, hvis Vand havde de mest vidunderlige Helbredelser til Følge, var et yndet Valfartssted for de enfoldige Bønder paa St. Hansdag, en

1) Historien om Klokkerne har Marryat fra Thieles Danske Folkesagn (I Udg. 1. Bd., 42 og II Udg. 1. Bd. 197; se ogsaa P. Nielsen: Sejro, S. 253). (Red.)

Skik, der saavel som Opsættelsen af smaa Krucifikser ved Siden af Kilden som Takofre, vedblev at bestaa i Danmark længe efter, at Reformationen var indført. Forgæves forbød Præsterne under Trusler om Straf og Bøder Fortsættelsen af saadanne papistiske Øvelser: Det var til ingen Nytte. »Hvorfor«, sagde Bønderne, »skulde vi betale for Doktorernes Medicin, naar den gode St. Helene forsyner os med Vand, der er meget mere virkningsfuldt og slet ikke koster noget?« Saa sent som i 1617 blev der offentliggjort et Edikt fra Roskilde, som forbød Opsættelsen af disse anstødelige Kors under Trusel om, jeg ved ikke hvilke Straffe.

Vi vendte tilbage til Herresædet for at spise Frokost. Det er en henrivende Bolig, indrettet med al mulig Komfort, intet har været for godt — Familieportrætter og Samlinger af gamle Stene, fundet paa Baroniet. Saa besøgte vi Haverne, med Rigdomme af Roser. I Køkkenhaven bemærkede jeg en Række *Helleborus viridis* (grøn Nyserod). Denne Plante er hjemmehørende i nogle Dele af England, nær Plantagenetfamiliens gamle Jagthytter, og blev i Bueskydningens Dage brugt til at forgifte Pilespidserne med.

Men Mejeriet er Ejendommens Pryd — nyopførte Bygninger i national Stil, rigt ornamenterede — rindende Vand, varmt og koldt, i alle Retninger. Tre Hundrede og fyrretyve Køer udgør Besætningen. Til hver Malkepige er der tyve Køer. Tjenestefolkene og alle de underordnede spiser til Middag sammen hver Dag, hundrede i Tal. Om Sommeren bliver der hver Morgen lavet 108 Pund Smør: Fade saa store som Vognhjul, gule som Safran, skønt det er der ikke tilsat noget af. Nær Indgangen stod et mægtigt Fad med Fløde — ikke helt saa stort som et Heidelbergfad, men stort nok til, at en romersk Kejserinde kunde faa sig et Bad i det.

Og nu, da Solen er gaaet ned, byder vi Farvel til vor gæstfri Vært og hans elskværdige Datter, glade over deres

Venlighed, som har gjort det muligt for os at tilbringe en overordentlig behagelig Dag paa Adellersborg. En tre Timers Køretur bragte os til Kallundborg.

Kallundborg.

Juni 10. K a l l u n d b o r g har ligesom mange andre Byer i Danmark kun lidet at prale af, naar man ser bort

Gammelt Fotografi af Kallundborg Kirke.

fra dets Beliggenhed, historiske Minder og dets Kirke, der blev grundlagt af Esbern Snare¹⁾ og er en af de ejendommeligste Kirkebygninger, der findes. Længe før man naar Kallundborg, ser man dens fire høje, ottekantede Taarne hæve sig mod Horisonten; før i Tiden knejsede endnu højere end de øvrige et femte, der havde sit Udspring paa Midterbygningen. Ifølge Traditionen blev disse fem Taarne bygget af Esbern Snare til Ære for hans Familie, det højeste (som er under Genopførelse)²⁾ for hans Moder, Fru Inge, og de fire, der omgiver det, for hans fire Døtre; da

¹⁾ I 1171.

²⁾ Genopførelsen af Midtertaarnet er lige blevet fuldført (1860).
Vor Beretning skildrer Kirken, som den ser ud nu.

en af Pigerne var halt, byggede han det ene af Taarnene mindre end de tre andre¹⁾. For nogle Aar siden boede der i Kallundborg en Kirkeværge, en Mand af Smag. Han kunde ikke lide de Piller, der støttede Midtertaarnet, og befalede, at de skulde fjernes, og berøvet deres Støtte kom det høje Taarn med Ekstinktører og alt, hvad der var, raslende ned i Hovedet paa Menigheden. Uheldigvis blev Ophavsmanden til denne Barbarisme ikke begravet levende under Ruinerne.

Af det gamle Kallundborg Slot, ogsaa grundlagt af Esbern Snare og bygget med Axelhuus som Forbillede, er intet mere tilbage. Det spillede en vigtig Rolle i sit Lands Historie, men blev fuldstændig ødelagt under Svenskernes Besættelse i 1658. Bag dets Mure blev først *Albert af Sverige* holdt fangen af Dronning Margrethe; senere indespærredes her efter Belejringen af Stockholm 1520 Sten Stures Enke og andre adelige svenske Damer. Kong Christian selv fandt et Hvilested i Kallundborg, da han blev frigivet fra Fængselet i Sønderborg, og her levede han under gode Forhold, fik gode Klæder og god Mad og havde Lov til at gaa paa Jagt, og her døde han ogsaa i en Alder af 73 Aar²⁾ efter at have tilbragt 10 Aar inden for Slotets Mure. Det fortælles, at en Dag, da han var ude at jage, forsvandt han pludselig til stor Forskrækkelse for sine Ledsagere. Og da han blev fundet i en Grøft, hvor han skjulte sig, lo han af deres Frygt for, at han skulde undslippe; for hvor kunde han flygte, og hvem vilde vel modtage ham?

Den Dag, han modtog Efterretningen om Christian III's Død, brød han ud i en Strøm af Taarer og raabte: »Nu vil min Tid ogsaa snart være ude!« Det kom til at passe; han overlevede ikke længe sin Fætter.

Jeg har ikke i Sinde at forsøge paa at opbygge et Forsvar for denne Regent, at faa Vertot mobiliseret imod

1) Thiele: D. Folkesagn, I Udg. III, 22 og II Udg. I 197. (Red.)

2) Christian II døde 1559.

mig og »Nordens Nero« slynget ud. Dog, efter hvad jeg nu har læst hos danske Historikere, er jeg af den Mening, at han er blevet sværtet mere end nødvendigt. Og saa havde han en stor Føjl i det sekstende Aarhundredes Øjne: hans Hældning mod den lutherske Lære. Kejser Carl V siger engang under en Omtale af Christian II: »Hvis vor Svoger, mod vort Raad og vor Vilje, forandrer sin Religion, saa vil vi ogsaa forandre vor Hengivenhed for ham og vor Støtte til ham«. En anden Skribent erklærer, at han »har været en Protestant i Hjertet, skønt han ikke tør tilstaa sin Tro aabent«.

Christian II, der hverken var Fugl eller Fisk — hverken Katolik eller luthersk, blev Genstand for Mistænkeliggørelse fra begge Parter. Havde det ikke været for hans »fine Forbindelse«, Kejseren, vilde han efter al Sandsynlighed have erklæret sig aabent og have indtaget sin Plads blandt Europas protestantiske Fyrster¹⁾.

Der maa have været ført et lystigt Liv i den gode By Kallundborg i tidligere Tider, hvis man skal dømme efter det kolossale Drikkebæger, der nu opbevares i Københavns Musæum. Ingen kunde blive optaget som »Broder« i St. Knuds Gilde, før han havde tømt dette Bæger.

Refsnæs.

I en Afstand af omtrent 5 km fra Kallundborg ligger Landsbyen Refsnæs, Sjællands mest øde Næs, nu et bart og trøstesløst Landskab, men en Gang Jagtgrunde for Danmarks Konger. Det var her, Prins Valdemar, Valdemar den Andens Søn, under Forfølgelsen af en Kronhjort mødte en Skæbne lig den, der blev vor Kong William Rufus til Del. Fire kæmpemæssige Granitblokke, der nu ikke længer er til at finde, viste engang, hvor Stedet var.

¹⁾ Et herefter følgende Stykke om Christian den Andens Forsøg paa at faa Hjælp fra England og Skotland, udelades. (Red.).

Begivenheden beskrives paa følgende Maade i den gamle Folkevisen om Dronning Leonora: 1)

- 1) Leonora Dronning i Barsel nød
Sit unge Liv sætte til og blev død.
- 2) Hun kom til Danmark fra Portugal,
Hun rejste bort til Guds Frydesal,
- 3) Hun glædes med Sjælen i Englekor,
Men Kroppen hviler i Sanct Bentis Jord.
- 4) Hof holt hendes Herre paa Kallundborg.
Han tænkte med Tiden at slukke den Sorg.
- 5) Næppe var ni Maaneder gangen nu,
Den Herre fik Lyst at svale sin Hu ...

Det er en Kendsgerning, at da han havde sørget i ni Maaneder, havde han faaet nok af det og beslutter at more sig: »Sadl mig«, udbryder han, »Svedefux«! og af Sted drager han paa Jagt. Saa haardt rider han fra Daggry til Aften, at da han ankommer til Refsnæs, har næppe een Væbner været i Stand til at følge ham. Klapperne driver med Raab Hjorten og Haren ind i Skoven. En Hjort styrter frem. Herr Eskild spænder sin Bue; den Hjort skal blive hans Bytte. Pilen gennemborer Prinsens Bryst — han falder til Jorden fra sin Ganger og siger denne Verden sit sidste Farvel. Rædselsslagne styrter hans Ledsagere til for at hjælpe ham — for sent. Han er død. Bæltets skrækslagne Vande trækker sig tilbage fra Kysten. Marsvinene og Fiskene opløfter en høj Klage, selv Skærene sørger. Da Kongen erfarer den skæbnesvangre Nyhed, farer en stikkende Smerte som af et Spyd gennem hans Hjerte. Han vrider sine Hænder, til de knager, og saa forbander han Refsnæs. »Herefter skal ingen Hare eller Hind blive fundet — og intet Træ skal fra nu af gro her. Paa Refsnæs, hvor hidtil blomstrede Eg og Bøg, skal fra nu af kun Tjørn og Hyben vokse —

(Sidste Vers) Med Liget den Klage til Ringsted gik,
Sanct Bentis Kirke det Konge-Lig fik. — —

1) Folkevisen, som Marryat gengiver i en engelsk Oversættelse, citeres her efter Peder Syv: Danske Kæmpeviser (Udg. fra 1787), 4 Part. Nr. 63, Side 567 (en af Laurids Kochs Viser). (Red.)

Kong Valdemars Forbandelse gik i Opfyldelse. Ingen Hare fra de kongelige Skove eksisterer mere. En enlig Hvidtjørn overlæst med snehvide Blomster, snoet og knastet som dem, der staar i Woodstock Park, er det eneste Minde om de tidligere Jagtmarker. Kong Valdemar og hele det danske Folk kunde vel have Grund til at beklage Tronarvingens Død (han var allerede valgt i sin Faders Levetid), den gode Dronning Dagmars eneste Efterkommer, thi tre mere ryggesløse Regenter end hans Halvbrødre, Berengarias Sønner, har aldrig besteg den danske Trone.

O, Danmark, om du din Skade forstod,
Da maatte du græde det bare Blod. (26. Vers.)

Øen Samsø.¹⁾

Klokken elleve om Mandagen indskibede vi os i den gode Damper »Jylland«, og efter nogle faa Minutters Forsinkelse dampede vi roligt ud langs den højre Side af Fjorden. Aarhus tager sig bedre ud set fra den ildelugtende Havn end inde fra Land. Domkirken viser sin smukkeste Side frem, det tregavlede Kor og de lette, slanke Taarne, hvert afsluttet med en Løgekuppel, som om de var indført lige fra Moskva. Vi sejlede langs Kysten forbi Skovene, der var gennemskaarne af talrige Stier, anlagt til Fornøjelse for Byens Indbyggere. Man skal aldrig gøre sig den Ulejlighed at spørge om, hvor eller hvordan en af Byerne i Jylland eller Hertugdømmerne er beliggende. Man kan ganske roligt gaa ud fra, at hvis det er en Kystby, ligger den lunt og hyggeligt ved den inderste Ende af Fjorden, og er det en Indlandsby, finder man den ved Bredden af en eller anden dyb Sø — i begge Tilfælde omgivet af Skove, saadanne Skove, som vi læser om hos Shakespeare. Og nu Farvel til Jylland: vi damper roligt af Sted, under en skyfri Himmel, paa et Hav, der er blankt som et Spejl.

¹⁾ Samsø besøgte Marryat paa en Rejse fra Aarhus til Korsør.
(Red.)

Til venstre sejler vi forbi Ruinen af Kalø Slot, beliggende paa Øen, der bærer dets Navn — i gamle Dage kaldet Kalve-Ø (lille Ø); de oprindelige Nordboer kaldte ofte disse smaa Øer »Kalve« og deres Forbjerge »Næs«, svarende til det enkelske »ness«. Det var engang et berømt Slot; men vi vil besøge det senere. Kort efter passerer vi tæt forbi Samsø, som i gamle Dage gav Navn til den eneste Hertugtitel, Danmark nogen Sinde har besiddet — den berømte Knud Porse¹⁾.

Christian V overdrog senere denne Ø til sin Mætresse, Fru Sofie Moth, som han gjorde til Grevinde af Samsø. Fra hende overgik Øen til hendes Børn, Greverne af Daneskjold-Samsø, et Navn, der er velkendt i England, og den er stadig i denne Families Besiddelse. Det er en ufrugtbar, bakket Ø, paa denne Side i hvert Fald — et rigtigt Kensal Green²⁾ for den tidligste skandinaviske Tidsperiode. Da vi dampede forbi, spekulerede jeg paa, om det mon var under disse Bakker, at de Helte laa begravet, der blev dræbt i det siden vidt omkring berømte Slag i Hedenskabets Tid. Paa disse Høje laa endnu for ikke saa lang Tid siden mægtige Stendysser, og det hed sig blandt Befolkningen, at man ofte ved Nattetide kunde se Baal flamme rundt om, og en stor Lyd hørtes over hele Øen fra de gravsatte Bersærkers Huler. Her gør vi Holdt for første Gang, landsætter en Baadfuld Bønder, Mænd, Kvinder og Børn, og modtager en ny til Gengæld.

1) Porse, Hertug af Samsø, Sønder Halland og Holbæk, nød stor Anseelse i Danmark og Sverige; for han var en snarraadig og klog Mand, en Adelsmand med umaadelige Besiddelser, hvorfor han blev ophøjet til Hertug af Christoffer II, ulyksalig Ihukommelse. Han var af den gamle Hvideslægt — en Familie, som har bragt Danmark store Mænd —, og bar paa sit Skjold en Sølvstjerne. Han ægtede Ingeborg, Datter af Norges Konge, Hakon V, og Enke efter Erik, Broder til Birger, der var Konge af Sverige. Titelen Hertug af Samsø blev ophævet, idet Kong Valdemar Atterdag efter Porses Sønners, Hakons og Knuds Død nægtede at lade den overgaa til nogen anden af Familien, som derefter trak sig tilbage til Lolland, hvor den florerede i to Hundrede Aar og uddøde i 1658 e. Kr.

2) Kirkegaard i London med mange berømte Mænds Grave. (Oversætterens Anm.)

Det fortælles, at Christian IV, om hvem der er flere Anekdoter bevaret end om alle Konger af Huset Oldenburg tilsammen, en Dag under en Modvind landede Vest for Nordby paa Samsø. Da han ikke havde noget særligt at tage sig for, greb han en Plov, som laa ubenyttet paa en Stubmark, og begyndte at arbejde med den for sin egen Motions Skyld. Da, der var gaaet en Time, vendte Præstens Tjenestekarl tilbage fra sin Middagspavse. Saa overgav Christian IV, som havde faaet nok af at pløje, Ploven til Manden, gav ham nogle Penge og bad ham fortælle sin Herre, at Kongen havde pløjet hans Jord. Manden løb forbløffet af Sted for at sprede Nyheden. Da han ledsaget af hele Landsbyen vendte tilbage, var Kongen vel om Bord paa sit Skib. Men det ganske Samsø maatte sande, at der aldrig før var set Magen til Pløjning paa Øen¹).

Nu viser Fyns Kyst og senere Sjælland sig i Horison-ten. Storebælts Vande er noget oprørte. Flydende Bøjer — Birkekoste med Skafter lange nok til at give Plads til en to-tre nordiske Hekse højt i Luften — afmærker de farligste Skær, som vi damper forbi paa vor Kurs; meget skodesløst og uforsigtigt af de danske Sømænd at anbringe disse Kостейskafter ude i Havet langt uden for Rækkevidde fra Kysten, siger Samsøbønderne og ryster paa Hovedet; thi St. Hans Aften samler de alle deres Kостейskafter og Ildragere og laaser dem omhyggeligt inde til næste Dag, for at ikke Heksene skal ride bort paa dem til ... ja, jeg har virkelig glemst hvor, men det er et eller andet djævelsk Sted, hvor de plejer at holde deres Sabbat.

Sprogø ligger midtvejs mellem Fyn og Sjælland. Til venstre har vi Byen Korsør. Vi passerer forbi. Saa drejer Fartøjet pludselig helt rundt, sætter Kursen lige mod Havnen, og i Løbet af nogle faa Minutter er vi i god Behold sat i Land paa Sjælland, den vigtigste Ø i det danske Arkipelagos.

¹) Thiele, II Udg. I, 63. (Red.)